

ಮಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ದೇಶವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ೧೮೯೭ ರಿಂದ ೧೯೪೭ ರವರೆಗಿನ ೫೦ ವರ್ಷದ ಕಾಲವೇ ಹೋರಾಟದ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲಖಂಡದಲ್ಲಿ ೧೯೨೦ ರವರೆಗಿನದು ತಿಲಕ ಯುಗವೆಂದೂ ಮುಂದಿನದು ಗಾಂಧೀಯುಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರೇ ತಿಲಕಯುಗದ ಅಧ್ಯಯುಗಗಳು ಪ್ರವರ್ತಕರು. ಅವರಿಗೆ ಹಿಂಬಲ ಮುಂಬಲರಾಗಿ, ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ, ಬಿಸಿನೆಸ್ಮನ್ ಪಾಲ, ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ. ಆರವಿಂದ ಘೋಷ ಮುಂತಾದವರು ಸಹಾಯಕರಾದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಸರದಾರ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಹಾಗೂ ವಿಠ್ಠಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲ, ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ, ಪಂಡಿತ ಮೋತಿಲಾಲ ಮತ್ತು ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು, ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸ, ಹೇಮ ಅಜಮಲಖಾನ, ಡಾ| ಅನಸಾರಿ, ಹಾಲಾನಾ ಆರ್ಖಾದ, ಸಾಂಬ ಮೂರ್ತಿ, ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕೋಂಡಾ ವೆಂಕಟಪ್ಪಯ್ಯ, ಸತ್ಯಮೂರ್ತಿ, ಖಾನ ಅಬ್ದುಲಗಫಾರಖಾನ ಮುಂತಾದವರು ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ತಿಲಕಯುಗವು ಭಾರತೀಯ ಆಸಂತ್ಯೋಷದ ಉಲ್ಪಾಟನ ಕಾಲವಾದರೆ ಗಾಂಧೀಯುಗವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೃತಿಯ ಆಂದೋಲನದ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಕಾಲ.

ತಿಲಕ ಯುಗ

ತಿಲಕಯುಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಭಾರತದಮೇಲೆ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋರ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದಿದ್ದಿತು. “ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ” ಶಬ್ದವನ್ನಾಗಲಿ, “ ವಂದೇ ಮಾತರಂ ” ಘೋಷಣೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ಆಗಲಾರಿಗೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕಠಿಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಂತ್ಯೋಷ ಹಬ್ಬಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ೧೮೯೭ ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಮೊದಲನೇ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಖಚ್ಚಿ ಹಾಕಿ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಘೋರಿಸಿ, ೧೮೯೯ ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಬಂದ ನಂತರ, “ ಪುನಶ್ಚ ಹರಿ ಓಂ ” ಎಂದು ತಿಲಕರು ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು. ಎಡಬಿಡದೆ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಆಪ್ತಾನ ಕೊಡುವ ಈ ರಾಜಧೀರನಿಗೆ ೧೯೦೫ ರಲ್ಲಿ ದೇಶವಾದ್ಯಂತ ಸಹಕಾರಿಗಳು ಲಭಿಸಿದರು. ಅವರುಷ ವಾಯಿಸರಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನರ ಕಂಠಂತ್ರದಿಂದ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ವಂಗಭಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಆಂದೋಲನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಚಾರ, ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರ ಹಾಗೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಹೀಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚತುಃಸೂತ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಈ ವಂಗಭಂಗ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ

ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೇಸರಿ, ಕಾಳ ಮತ್ತು ಸಂದೇಶ ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕಗಳೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ, ಶ್ರೀ. ಶಿವರಾಮಪಂತ ಷರಾಂಜಪೆ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತರಾವ ಕೋಲ್ಹಾಟಕರರು ಅವುಗಳ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಡಾ|| ಹರ್ಡಿಕರರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವುದಿನ “ಕನ್ನಡ ಕೇಸರಿ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವನ್ನು (ಮರಾಠಿ ಕೇಸರಿಯ ಭಾಷಾಂತರ) ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. “ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳುವಳಿ ”ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪೈಸಾಫಂಡ ಕೂಡಿಸುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಪೈಸಾದಂತೆ ಫಂಡಕೂಡಿಸಿ ತಳೇಗಾವದಲ್ಲಿ “ ಪೈಸಾಫಂಡ ಸ್ವದೇಶಿ ಗ್ಲಾಸ ವರ್ಕ್ಸ್ ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಜಿನ ಕಾರಖಾನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ೩-೪ ಸಾರೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಬಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಅಥಣಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಗುರ್ಲಹೊ ಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸಮ್ಮೇಲನಗಳು ನಡೆದವು. ಪುಣೆಯ ನಂತರ ಬೆಳಗಾವಿಯೇ ಆಗ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್

ವೆಂಗಳೂರುದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆದ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಆಂದೋಲನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಗ್ರವಾದಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಹೆಚ್ಚು ತೋಡಗಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯವಾದಿ ಹಾಗೂ ಉಗ್ರವಾದಿ (ಮವಾಳ, ಜಹಾಲ) ಎಂದು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾದವು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿಯೆ ಉಗ್ರವಾದಿ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ೧೯೦೬ ರ ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಿ ಪ್ರಚಾರ, ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಫಿರೋಜಶಹಾ ಮೆಹತಾ ಅವರ ಮುಖಂಡತ್ವದಲ್ಲಿಯೆ ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಡುವ ಹೊಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಪುನರುಜ್ಜಾರ ಆಗ ಬೇಕೆಂದೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದೂ ಉಗ್ರವಾದಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವಿತ್ತು. ೧೯೦೭ ರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮೊದಲು ನಾಗಪೂರದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ತಿಲಕರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಸುರತಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಗುಂಪಿನ ಜನರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಲಸಂವರ್ಧನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಕೆಲವರಂತೂ ೭-೮ ದಿನ ಮುಂಚೆಯೇ ಸುರತದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದ್ದರು. ಇಂತು ಒಳ್ಳೇ ಉದ್ದಿಕ್ತವಾತಾ

ಅಸಂತೋಷದ ಜ್ವಾಲೆ ಭುಗಿಲ್ಲೆಂದು ಉರಿಯ ತೊಡಗಿತು ! ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ, ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ ಮತ್ತು ಬಿಪಿನಚಂದ್ರ ಶಾಲ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಆಸೇತು ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರಜಾರಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಅರವಿಂದರು ಆಗ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿರುವ " ವಂದೇ ಮಾತರಂ " ಪ್ರತಿಕೆಯು ಬ್ರಿಟಿಶರ ಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿ ಕಾರಹತ್ತಿತು. ಚಳುವಳಿಯ ಉಗ್ರತೆ ಸಹಿಸದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿ ಮುಖಂಡರು ಹಿಂದೆಬಿದ್ದು ಉಗ್ರವಾದಿ ಲಾಲ-ಬಾಲ-ಪಾಲರು ಜನತೆಯ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಪ್ರತೀಕ ರಾದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚತುರ್ಮುಖಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಉಗ್ರಗಾಮಿ ಮುಖಂಡರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯೂ ಇತ್ತು.

೧೯೪೨ ರ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಬೆಳಗಾವಿಯು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಈ ಚಳುವಳಿಗೂ ಕೇಂದ್ರ ವಾಗಿತ್ತು. ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ವಕೀಲರಾಗಿದ್ದರೂ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯ ಕಹಳೆ ಊದಿದರು. ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಹಣಮಂತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮುಂತಾದವರು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಗಣೇಶ ವಿದ್ಯಾಲಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಅವರು ಕೆಲವು ದಿನ ನಡೆಸಿದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಭಂಡಾರ ಎಂಬ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ. ಕೇಶವರಾವ ಕಾಕತಿಕರ (ಕರಗುಪ್ಪಿ) ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಆಗಾಗ ಸಿಂಧಿ ಸೆರೆ ಅಂಗಡಿಗಳ ಪಿಕೆಟಿಂಗ್‌ವೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮ ಚಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಜೋಶಿ (ಇವರೇ ಮುಂದೆ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರದ ಡಾ|| ಜೋಶಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು) ಇವರಿಗೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ೧೫ ದಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಬಾಂಬ ತಯಾರ ಮಾಡುವುದು, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೂ, ಯಾಳಗಿ ಬಂಧುಗಳೂ (ಗೋವಿಂದರಾವ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾವ) ಹಣಮಂತರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗಣೇಶೋತ್ಸವ, ಶಿವಾಜಿ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಡೆಯಿಸಿ, ಪುಣೆ ಮುಂಬೈಗಳಿಂದ ಭಾಷಣಕಾರರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಅವರ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೀರ್ತನಕಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಶ್ರೀ. ದತ್ತೋಪಂತ ಪಟವರ್ಧನಬುವಾ ಅವರ ಮರಾಠಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದವು ಆಗ ಕನ್ನಡದ ಯಾವದೇ

ವರಣದಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೦೭ ರಲ್ಲಿ ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸೇರಿತು. ಲಾಠಿ ಲಜಪತರಾಯರ ಹದ್ದುಪಾರಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ರದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅದೇ ತಾನೇ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಹಾಕಾ ಗ್ರಣಿಗಳು ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಿ ಡಾ|| ಫೋಷರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯ ವರು ಮಂಡಿಸಿದರು, ಮೂತಿಲಾಲ ನೆಹರೂ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟರು. ತಿಲಕರು ತಕ್ಷಣ ವ್ಯಾಸಪೀಠವನ್ನೇರಿ ತಮ್ಮ ಉಪಸೂಚನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ನಿಂತರು. ಆಗ ಸಭಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಡಾ|| ಫೋಷರೇ ಅವರಿಗೆ ಮಾತನಾಡಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ತಿಲಕರು ಉಪಸೂಚನೆ ಮಂಡಿಸುವ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಹಟಹಿಡಿದರು. ಉಭಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆ ಸುರು ವಾಯಿತು. ಬಾಯಿಗೆಬಾಯಿ ಕೈಗೆ ಕೈ ಹತ್ತಿತು. ಖುರ್ಕಿ ಡೋಣ್ಣೆಗಳ ತೂರಾಟ ನಡೆಯಿತು. ಪೊಲೀಸರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಭಾ ಮಂಟಪವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಲಾಯಿತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧಿವೇಶನವು ಅನಿರ್ಣಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮುರಿಯಿತು.

ಈ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದರು. ಹಾಯಕೋರ್ಟ್ ವಕೀಲರಾದ ಶ್ರೀ. ಕಟ್ಟಿ, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿ ಅವರಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಯವಾಗಿ ರಕ್ತ ಚಿಮ್ಮಿತು. ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಘಟನೆ ತಿಲಕ ಪರ್ವದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಅಧ್ಯಾಯ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಯಿಸುವ ದಾರಿಯ ಗುರುತು ಅದಾಗಿತ್ತು.

ರಾಜದ್ರೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆ

೧೯೦೮ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಎರಡು ಲೇಖನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಕಿದ ಖಿಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಕರೆ ನೀರಿಸಿ ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ “ನಿಮಗೆನಾದರೂ ಹೇಳುವದಿದೆಯೇ?” ಎಂದು ಹಾಯಕೋರ್ಟ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಶ್ರೀ ದಾವರರು ಕೇಳಿದಾಗ ತಿಲಕರು ಧೀರ ಗಂಭೀರ ವಾಣಿಯಿಂದ. ‘ಈ ನ್ಯಾಯಪೀಠಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಅದು ಈ ಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಸಹಿಸುವ ಕಾರಾವಾಸ ದಿಂದಲೇ ನಾನು ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು ಉರ್ಜಿತಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.” ಎಂದು ನುಡಿದರು. ೧೯೧೭ ರಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಲೇಖಕಿಗಾಗಿ ತಿಲಕರ ಮೇಲೆ ಮೊದಲನೇ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಖಿಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವಾಗಲೂ ಅವರು, “ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಕ್ಕೆ ನಾವೇ ಇರದೆ ಅನ್ಯರಿಗಾಗಿ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸುವ

ಸಂದರ್ಭ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನಾವು ಸಿದ್ಧರಿರಬೇಕು. ” ಎಂದು ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಖಿಟ್ಟೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಲೇಖನವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಬರೆದದ್ದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂಪಾದಕರೆಂದು ಅದರ ಹೊಣೆ ತಾವು ಹೊತ್ತು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಈ ಎರಡನೇ ಶಿಕ್ಷೆಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಮಂಸಾಲೆ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಆರು ವರ್ಷ ಪೂರ್ಣ ಅವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿಯೇ ಅವರು ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಮಂಸಾಲೆಯ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು “ಗೀತಾ ರಹಸ್ಯ” ಎಂಬ ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಉದ್ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದರು. ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಗುಡ್ಡವನ್ನೋ ಗುಹೆಯನ್ನೋ ಸೇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಸನ್ಯಾಸಿಯೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ತಪ್ಪು. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮ ಮಾಡುವದು, ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ನಿಜವಾದ ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೆಂದೂ, ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ, ಲೋಕ ಸೇವೆಗಾಗಿ, ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದೇ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ, ಪರಮಾರ್ಥವೂ ಆಗಿದೆ, ಎಂಬ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಧರ್ಮರಹಸ್ಯವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಾಧಾರ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅದರ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಭಾರತದ ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವದೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಅದೆಷ್ಟು ಮಹತ್ವದ ಮಹಾಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುವದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು, ಕೆರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ಕೂಡಿ ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥದ ಆನುವಾದವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆರ್ಯರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ಉತ್ತರ ಧೃವದಲ್ಲಿತ್ತು, ಮತ್ತು ವೇದಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತಮೂರ್ವ ೪೦೦೦ ವರ್ಷದಕಂತಲೂ ಪುರಾತನವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಲಕರು ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದು ಅವು ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವರು ಮೊದಲನೇ ಕಾರಾವಾಸದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು.

ಗಾಂಧೀಜೀಯ ಭ್ರಮನಿರಸನ

ತಿಲಕರು ೧೯೧೪ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಬಂದರು. ಅದೇ ಪ್ರಥಮ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಜರ್ಮನಿಯು ಯುದ್ಧ ಸಾರಿತ್ತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಗಳಿಸಲು ಇದೇ ಸುಸಂಧಿ ಎಂದು ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮೇಲಿನ ಸಂಕಟವೇ ಭಾರತದ ಮುಕ್ತೆಗೆ ಸುವರ್ಣಾವಕಾಶವೆಂದು ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿತ್ತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಸರಕಾರ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸಹಾಯಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು. ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅದೇ ತಾನೇ ತಿರುಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರದು

ತೀರ ಭಿನ್ನ ವಿಚಾರ. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಮೇಲೆ ಸಂಕಟ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅನಿಬಂಧ ಪಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಸಂಕಟದೂರಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು, ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. “ಬ್ರಿಟಿಶರಗೂಡ ಬಡಿದಾಡಿ ನನ್ನ ಕೈ ಸುಟ್ಟಿವೆ. ನೀವು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವರು. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸಬರು. ಕಬ್ಬಿಣ ಕಾದಿರುವಾಗಲೇ ಹೊಡೆತ ಹಾಕಿದರೆ ಮಣಿಯುವದು.” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತಿಲಕರು ಗಾಂಧೀಯವರಿಗೆ ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿ ಹೇಳಿದರೂ ಗಾಂಧೀಯವರಿಗೆ ಅದು ಸರಿದೂರ ಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ರಿಕ್ರೂಟ ಭರ್ತಿ, ವಾರ ಲೋನ ಕೂಡಿಸುವದು ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಸರಕಾರವು ಈ ಘನಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ “ಕೈಸರ-ಇ-ಹಿಂದ” ಎಂಬ ಪದವಿಯವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿತು. ತಿಲಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಮನವರಿಕೆ ಆಯಿತು. ಪದವಿಯನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿದರು. ದ್ವಿತೀಯ ಜಾಗತಿಕ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರು ತಿಲಕರ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು ಅವರ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಯ ಸ್ವಾಗ್ರಹ ವನ್ನು ಹೂಡಿದರು ಮತ್ತು ಕೊನೆಗೆ “ಚಲೇಜಾವ” ಗೊತ್ತುವಳಿ ಪಾಸುವಾಡಿ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕರೆಕೊಟ್ಟರು.

ಸ್ವರಾಜ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯ

ಮಂಡಾಲೆ ಸೆರೆ ಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಿ ಬಂದ ನಂತರ ತಿಲಕರು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಪುನಃ ಕೈಕೊಂಡು “ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ನನ್ನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಹಕ್ಕು ಅದನ್ನು ನಾನು ಪಡೆದೇ ತೀರುವೆನು” ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತ ರಾದರು. ಸುರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ನಂತರ ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಘಟನೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಕಲಕತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚತುಃಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿರಲ್ಲದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭಾಸದನಾಗುವವನು ಸಸದತೀರ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಪತ್ರ ಬರೆದುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದರು. ತಿಲಕರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಜನರಿಗೆ ಇಂಥ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರುವದೆಂದರೆ ತತ್ವಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಎಂದು ಅನಿಸಿತು. (ಯೋಗಿ) ಅರವಿಂದ ಘೋಷರಂತೂ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇರುವ ಗೊಜಿಗೆ ಹೋಗದೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ನಡೆ ಸಿದರೆ ಜನಬೆಂಬಲವು ತಾನಾಗಿಯೇ ದೊರೆತು ಸೌಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಹತಬಲರಾಗುವರೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಂದೋಲನ ನಡೆಸುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕಮೊಹನರು ದಿ. ೨೬ ಎಪ್ರಿಲ, ೧೯೧೬ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘ’ (ಹೋಮರೂಲ ಲೀಗ) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇದಾದ ೬ ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಆರ್.ವಿ ಬೆಜೆಂಟರು ತಮ್ಮದೊಂದು

ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘದ ಪ್ರಚಾರ ಕ್ಯಾಂಪಿ ತಿಲಕರು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಮುಂದೆ ೧೯೧೬ ರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಲಖನೌ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಲಕರ ವಿಚಾರಗಳು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಎರಡೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ ಹಾಗೂ ಮುಸ್ಲಿಮ ಲೀಗಿನಲ್ಲಿ ತಿಲಕರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಆಗಿ ಸರ್ವಸಂಮತ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ರೂಪ ರೇಖೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ದೇಶದ ಒಮ್ಮುಖದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಂದೆ ಇಡಲಾಯಿತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಲಖನೌ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿಯ ಒಪ್ಪಂದದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖಂಡರಾದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಗು. ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ವಿಜಾಪೂರಿನ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಕೌಜಲಗಿ ಮುಂತಾದವರು ಸಕ್ರೀಯ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ನರಸೋಪಂತ ಕೇಳಕರ, ಕೃಷ್ಣಾಜಿಪಂತ ಖಾಡಿಲಕರ, ಬಾಬುರಾವ ಗೊಖಲೆ, ಶಿವರಾಮಪಂತ ಪರಾಂಜಪೆ ಮುಂತಾದವರೂ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ೧೯೧೬ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ರೂಲ ಲೀಗ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ, ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಖೋಪಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ದಾದಾಸಾಹೇಬ ನರಗುಂದಕರ ವಕೀಲರ ನಾಲ್ಕುಗಾಲಿಯ ಬಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಜನರೇ ಎಳೆಯುತ್ತ ಊರ ತುಂಬ ವಿಜ್ರಂಭಣೆಯಿಂದ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ದೃಶ್ಯವು ಜನರು ಜಗನ್ನಾಥನ ರಥ ಎಳೆಯುವ ಹಾಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿತ್ತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಗುರ್ಲಹೋಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀ ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರರ ದರುಶನ ಪಡೆದರು. ಆಗ ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ವಾತಾವರಣವು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜನಿಷ್ಠ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಗುರ್ಲ ಹೋಸೂರಿಗೆ ಹೋಗುವುದರಿಯಲ್ಲಿ ಬೈಲಹೊಂಗಲಕ್ಕೆ ಇಳಿದರು. ಸಾರ್ವ ಜನಿಕ ಸಭೆ ಮಾಡಲು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀ ವಾಮನನಾಯ್ಕ ಕಾಮತ, (ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ತಂದೆ) ಅವರು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತ ಆವಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಕೋಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಮೆಟಗುಡ ಮನೆತನದವರು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಿದರು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯೇ ಚಳವಳಿಯ ಏಕಮೇವ ಕೇಂದ್ರ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಪಾಚ್ಚಾಪೂರ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಅಥಣಿ, ಕಿತ್ತೂರ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ

ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಳುವಳಿಯ ವಾತಾವರಣವಿದ್ದಿತು. ಪಾಟ್ನಾ ಪೂರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಕಾಕಾ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಶೀಗಿಹೊಳೆ, ಡಾ. ಜೋಶಿ ಮುಂತಾದವರೂ, ಸುಕೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಎಮನರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಥಣಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಕಾಕಾ ಕೊಕಟನೂರ ನೂರುಂದಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟಿ, ಡಾ. ಕುಲಹಳ್ಳಿ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಸತ್ತಿ ಮುಂತಾದವರು, ಕಿತ್ತೂರಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರಪ್ಪಾ ಮುತ್ತೂರ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ವೃಣೇಕರ ಮುಂತಾದವರು. ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ಪಾಮನರಾವ ಕಾಮತ್, ಅಣ್ಣಪ್ಪಾ ಮೆಟಗುಡ ಮುಂತಾದವರು, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಸಪಾರಾಮಪಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ರಾಶಿವಡೆಕರ ವಕೀಲ ಮುಂತಾದವರು ಮುಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಡಾ. ಹಣಮಂತರಾವ ಸವಣೂರ, ದತ್ತೋಪಂತ ಬೆಳವಿ ವಕೀಲ, ಅಜರೆಕರ ವಕೀಲ, ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಮಲ್ಹಾರ ಲಾಡ, ಗೋವಿಂದರಾವ ಮಾಸೂರ, ದತ್ತೋಪಂತ ಮಜಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಕರಗುಪ್ಪಿ, ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣ, ಭೀಮರಾವ ಪೋತದಾರ ಮುಂತಾದವರು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು.

ತಲಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲು ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತ " ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೦೮ ರಲ್ಲಿ ಸುರು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಹಾಗೂ ಕಾಕಾ ಸಾಹೇಬ ಕಾಲೇಲಕರರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಒಂದೇ ಬಳಗದವರಂತೆ ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕೊಂಡು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಉಟಿಲುಪಾಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಅಲ್ಪಕಾಲವೇ ನಡೆಯಿತಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಉಗ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ರಭಸದಿಂದ ಮಾಡಿ, ಅರವಿಂದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ "ಮದೇ ಮಾತರಂ" ಪತ್ರಿಕೆಯಂತೇ ಮುಹೂರ್ತಂ ಜ್ವಲಿತಂ ಶ್ರೇಯಂ ನ ಚ ಧೂಮಾಯಿತು ಚಿರಮ್" ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಧಗೆಧಗನೇ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು !

ಪ್ರಥಮ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ೧೯೧೮ ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿದು ಜರ್ಮನಿ ಸೋತಿತು. ಬ್ರಿಟನ ಗೆದ್ದಿತು. ಕೂಡಲೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಕರೆದು, " ಈಗ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ವಚನದಂತೆ ಸರಕಾರವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವಂತೆ ಕೇಳುವಿರಾ ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನದಿಂದ ನಂಬಿಕೆಟ್ಟವರಾಗಿ ಪ್ರಾಯಿಸುರಾಯರ ಭೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋದರು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಭೆಟ್ಟಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೋ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಸರ್ವವಿಧದಿಂದ

ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದೆ. ಈಗ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯರಿಗೆ ಕೇಳಿದರು. ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ಆಗ ನದಿವಾಟದ ಮಿಂಡನಂತಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಅಂಬಿಗನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉಳಿದಿದ್ದಿಲ್ಲ. “ಭಾರತವು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸರಕಾರವು ಒಂದು ಸಮಿತಿ ನೇಮಿಸುವದು, ಆ ಸಮಿತಿಯ ಸಿಫಾರಸು ನೋಡಿ ಮುಂದೆ ವಿಚಾರಿಸುವೆವು, ಅಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರಿ ” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಅವರು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಾ ಯಾರಾದರು ಸಭೆಸೇರಿಸಿ ಸರಕಾರದವರಿದ್ದ ಮಾತಾಡಿದ್ದಾರೆ ಹತ್ತಿಕ್ಕುವವು ಎಂಬ ಬೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಭಾರತನಾತೆ ಅನಾಥಳಾದಳು

ರೌಲೆಟ್ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬ ಕವಾಳ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದು ಸಭೆ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮುರಿದು ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧಿ ತಿಲಕರಿಬ್ಬರೂ ಕರೆಕೊಟ್ಟರು. ಪಂಜಾಬದ ಜಾಲಿಯನ್‌ವಾಲಾಬಾಗ (ಅಮೃತ ಸರ) ದಲ್ಲಿ ಜನರು ಈ ಆಜ್ಞೆ ಮುರಿದು ಸಭೆಕೂಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗವ್ವರ್ನರ್ ವುಡ್ ವಾಯರ್ ಮತ್ತು ಜನರಲ್ ಡಾಯರ ಎಂಬ ನರಾಕ್ಷಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಭೆ ಮುರಿಯಲು ಮಶಿನ್‌ಗನಿ ನಿಂದ ಗುಂಡಿನ ಮಳೆಗರೆದರು. ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ರು ಸ್ಕೂರು ಹೇಣ ಬಿದ್ದು ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಗಾಯಗೊಂಡರು. ಈ ಅಮಾನುಷ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಕೇಳಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು “ ಇದು ಸೈತಾನಿ ಸರಕಾರ ” ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರ ಪರಿವರ್ತನೆ ಆಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ಫೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸ ಹೋಯಿತು.

ಮುಂದೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕೊಡುವದು ಹೇಗೆ ನ್ಯಾಯವೂ ಅವಶ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಭಾಷಣ, ಲೇಖನ, ಚರ್ಚೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ತಿರುಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ೧೯೨೦ ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಂತ್ರದೃಷ್ಟಾರ ಕರ್ಮ ಯೋಗಿ, ಮಹಾಪುರುಷ ದಣಿವನ್ನರಿಯದ ಈ ಕಾಳಗದ ಕಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯ ೧ ನೇ ದಿನಾಂಕ ೧೯೨೦ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. ಭಾರತ ಮಾತೆಯನ್ನು ಅನಾಥಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಹೋದ. ಅದೇದಿನ ತಿಲಕರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಸಹಕಾರದ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ತಿಲಕಯುಗ ಮುಗಿಯಿತು, ಗಾಂಧೀಯುಗ ಉದಯವಾಯಿತು.

ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಕೆಲವು ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳು

ವೀರನವಾಲಿ ಪ್ರಕರಣ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ೧೯೦೭ ರಲ್ಲಿ ಬರುವಾಗ ಗುರ್ಲಹೊಸೂರ ಶ್ರೀ ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರನ ದರುಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗಿದ್ದರು. ಊಟಉಪಚಾರ ಮುಗಿಸಿ ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರೇ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಮಲಗಲು ಹೋದರು. ರಾತ್ರಿ ೧೧ ಗಂಟೆಯಾದರೂ ತಿಲಕರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೀಪವಿ ದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂತು. ತಿಲಕರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೀಪವೇಕೋ ಎಂದು ಗಂಗಾಧರ ರಾಯರು ಸಂದಿಯೊಳಗಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ತಿಲಕರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ಹಿಡಿದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂತು ! ಆಗ “ ಇನ್ನೂ ಮಲಗಿಲ್ಲವೇಕೆ “ ಎಂದು ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ತಿಲಕರನ್ನು ಕೇಳಲು ಅವರು ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದು ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪತ್ರ ಕೊಟ್ಟು ಕುದಿಯುತ್ತ ನುಡಿದರು. “ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿನ್ನ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು ? ” ಹೀಗೆಂದು ಗುರುತು ಮಾಡಿದ ಸುದ್ದಿ ಓದಲು ಹೇಳಿದರು, ಸುದ್ದಿ ಹೀಗಿತ್ತು. “ ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ವೀರನವಾಲಿಯೆಂಬ ಹಿಂದಿ ತರುಣಿಯ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ ಸೈನ್ಯದ ಮಾಸ್ತರನು ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿದನು. ”

ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿಯ ಮಹಿಳೆಯ ಮಾನಭಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪುಣೆಯ ತಿಲಕರು ಗುರ್ಲ ಹೊಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತರಾದವರೊಡನೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾರೆ ! ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತಾರೆ ಇದೆಂಥ ಬಾಂಧವ್ಯ ! ಅದೆಷ್ಟು ಆತ್ಮೀಯತೆ ! ಇಡಿ ಭಾರತವೇ ತನ್ನ ಮನೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಆ ಮಹಾ ದೇಶಭಕ್ತನ ಮನಸ್ಸಿನ ತೀವ್ರತೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಇದರಿಂದ ನಮಗಾಗುವದು.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯ ಘಟನೆ

ಸಭೆಸಮ್ಮೇಲನದ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿ ಊಟಮಾಡಿ ಮಲಗುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಯಾಳಗಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತರುಣರು ತಿಲಕರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ರೆಹತ್ತಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರ ತಲೆಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ತಿಕ್ಕಹತ್ತಿದರು. ತಿಲಕರು ಸಾಕು ಸಾಕು ಎಂದರೂ ಆ ತರುಣರು ತಿಕ್ಕುವದನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. “ ಇನ್ನಷ್ಟು ತಿಕ್ಕುತ್ತೇವೆ ತಲೆ ಶಾಂತವಾಗಲಿ “ ಎಂದು ಆ ತರುಣರು ಅನ್ನುವದೇತಡ ತಿಲಕರು— “ ನಿಮ್ಮ ತರುಣರ ತಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಶಾಂತವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಝನ್ ಪಾಯಿಲಿ, ಫುಲ್ಲರ ಮೊದಲಾದ ಕೊಲೆಗಡಕ ದುಷ್ಟ ಬ್ರಿಟಿಶ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನಷ್ಟು ಶಾಂತ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ ! “ ಎಂದು ಗದರಿಸಿದರು ! ಎಷ್ಟು ಭಾವೋತ್ಕಟತೆ ! ಎಂಥ ದೇಶಾಭಿಮಾನ !

ಸಬಕಾರನೇತಕ್ಕೆ

ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ ತಿಲಕರು ಒಬ್ಬ ಮಿತ್ರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಸ್ವದೇಶಿ ಸಬಕಾರ ಸಂಪಾದಿಸಿ ತಂದಿದ್ದನ್ನು ತಿಲಕರಿಗೆ ಮಿತ್ರರು ಕೊಡಹೋದರೂ ಕೇಳದೆ, ಲೋಕಮಾನ್ಯರೆ, ಇದು ಸ್ವದೇಶಿ ಸಬಕಾರ“ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ತಿಲಕರು “ಸಬಕಾರದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದಾಗ ಅದು ಸ್ವದೇಶಿಯಿದ್ದರೆನಾಯಿತು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಇಂಗ್ಲೀಷರಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿವೆ. ಅವರು ಸಬಕಾರ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಎಂಟು ದಿನಕ್ಕೆ, ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವರು. ದಿನಂಪ್ರತಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ನಮಗೆ, ಪಂಚೆಯಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛ ವೈ ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಮಗೆ, ಸಬಕಾರವೇಕೆ ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ತರುಣರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಗೆ ಬರಬಹುದು. ಅಂತೆಯೇ ಇಂದು ದೇಶ ನಗೆಗೇಡಿನ ಸ್ಥಿತೆಗೆ ಬಂದಿದೆ !

ಮಂಡಲ ಹೆದರಿಕೆ

ಮಂಡಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ ತಿಲಕರು ಬಂದಕೂಡಲೆ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಭವ್ಯ ಮೆರವಣಿಗೆ ತೆಗೆಯ ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪ್ರಕಟವೂ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ವಿರೋಧಿಗಳೂ ಕೆಲ ಕುಚೋದ್ಯಗಾರರೂ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಶೆಗಣೆ ಒಗೆದು ಅಪಮಾನ ಮಾಡುವ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದ್ದು ಕೇಸರಿ ಆಫೀಸಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಈ ಅಪಮಾನವೂ ಬೇಡ ಮೆರವಣಿಗೆಯೂ ಬೇಡ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ತಿಲಕರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಅವರು ಸಿಪ್ಪಾಗಿ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಕರೆದು - “ಯಾವದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾದರೂ ಮೆರವಣಿಗೆ ಆಗಲೇ ಬೇಕು. ಯಾರಿಗೆ ನೀವು ಹೆದರುತ್ತೀರಿ ? ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆದರಬೇಕೆ ? ನಾನು ನೋಡುವ ಯಾರು ವಿರೋಧಿಸುವರೆಂಬುದನ್ನು. ಇದು ನನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮೆರವಣಿಗೆ ಅಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ದೇಶ ಭಕ್ತನ, ಆರು ವರುಷ ಕರೆನೀರಿನ ಕಾರಾಗೃಹ ಸಹಿಸಿ ಬಂದ ದೇಶಭಕ್ತನ ಮೆರವಣಿಗೆ. ದೇಶಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾನಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡುವದನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೇಡಿಗಳಂತೆ ಅಂಜಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರದ್ದುಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ” ಎಂದು ಖಚಿತವಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು. ಅಪಮಾನ ಮಾಡಬಯಸಿದ ಹೇಡಿಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಮುಂದೆ ಮಂಜು ಕರಗಿದಂತೆ ಕರಗಿ ಹೋದರು ! ಇಂದಿನ ಮುಖಂಡರು ಮಂತ್ರಿಗಳು ಇದರ ಅಪಾರ್ಥ ಕಲ್ಪಿಸಿದರಲಿ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ, ದೇಶಪ್ರೇಮಗಳು ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು. ಇಂದು ಅದರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದ್ದು ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರೇಮ, ದೇಶ ತ್ಯಾಗಗಳು ಆದರ್ಶವಾಗಿ ಹತ್ತಿವೆ.

ತಿಲಕರ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞತೆ

ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಂಬಯಿ ಹೈಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಇಡೀ ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವು ದುಃಖ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ೧೯೩೦-೩೨ ರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಚಾತ್ರೆಯಂತೆ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ದಟ್ಟಣೆ ಇದ್ದಾಗ, ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೆವು. ಕೆಲವರು ಮಾಫಿ ಬೇಡಿದ್ದುಂಟು. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಮುಖಂಡರೆಂದು ಮೆರೆಯುವವರು ಸಹ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಎದೆ ವಡೆದುಕೊಂಡು ಮಾಫಿ ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಚಾಣಾಕ್ಷ ಮುಖಂಡರು ಅನ್ಯರ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕು ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಇದು ೧೯೩೦-೩೨ ರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ೧೯೦೮ ರಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕಡುಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶಾಜನಕ ಸ್ಥಿತಿ ಇದ್ದಾಗ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ತಿಲಕರು ಕರೇ ನೀರಿನ ಕಾರಾವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಆಗ ಹೇಗಿತ್ತು ? ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೂಡಲೇ ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಯರವಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬೋರಿ ಬುದರ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ ತಂದರು. ರೇಲ್ವೆ ಬರಲು ೨೦ ನಿಮಿಷ ಸಮಯವಿತ್ತು. ಇದು ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ತಿಲಕರು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ 'ಗಾಡಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಈ ಬಾಕಿನ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಾಗುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಒರಗಿದರು. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ತಕ್ಷಣ ಅವರು ಗುರುಗುರು ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು ! ರೈಲು ಬಂತು. ಪೋಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ತಡವಿ ಎಬ್ಬಿಸುವವರೆಗೂ ಗಾಢ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿ ಧನ್ಯತೆಯಾದಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞತೆಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು ?

ವಕೀಲರಿಗೆ ಉತ್ತರ

ಇದೇ ಮನಸ್ಥಿತಿ ೧೮೯೭ ರ ಖಿಟ್ಟೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಜಜ್ಜರು ಒಂದು ಕುಳಿತರೂ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ವಕೀಲರು ಇನ್ನೂ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅದೇ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾದ ಇಬ್ಬರು ನವಯುವಕರು ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ವಕೀಲರು ಬರುವವರೆಗೆ ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಖಿಟ್ಟೆ ನಡೆಸೋಣವೆ ? ದಯವಿಟ್ಟು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡರು. "ಇದು ನುರಿತ ವಕೀಲರ ಕೆಲಸ. ನೀವು ಹೊಸ ಬರು." ಎಂದು ಅಂದಾಗ ಆ ಯುವಕರು "ನಾವು ಇಬ್ಬರೂಕೂಡಿ ಖಿಟ್ಟೆ ನಡೆಸುತ್ತೇವೆ. ಚಿಂತೆಯಾಕೆ ? ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು." ಅದಕ್ಕೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು, ಆ ತರುಣ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರರ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತ "ಅದು ಆಗದು. ನನ್ನದು ದೊಡ್ಡ ಖಿಟ್ಟೆ. ಪೌಢ ವಯಸ್ಕ

ಳಾದ ೨೦ ವರುಷದ ಕನ್ನೆಗೆ ೧೨ ವರ್ಷದ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡಂದಿರನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೋ ೨೪ ವರ್ಷದ ಒಬ್ಬನನ್ನೋ ?” ಎಂದು ಪಿನೋದದಿಂದ ಕೇಳಿ ಅವರನ್ನು ನಿರುತ್ತರ ಮಾಡಿದರು. ಕೇಳಿದವರು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಮುಖ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿದರು !

ಚಾಣಾಕ್ಷತೇಯ ಭಾಷಣ

ಮಂಡಾಲೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಬಾದಮೇಲೆ ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಜಾಹೀರ ಸಭೆ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆರು ವರುಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮ ತಿಲಕರ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಏನಾದರೂ ಆಗಿದೆಯೇ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ಭಾಷಣದ ಮೇಲಿಂದ ಸರಕಾರವು ಅಳೆಯಬೇಕೆಂದಿತ್ತು. ಸಿ. ಆಯ. ಡಿ. ಗಳು, ಲಘುಲೇಖಕರು (ರಿಪೋರ್ಟರರು) ಆ ಸಭೆಯ ರಿಪೋರ್ಟು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಜ್ಜಾಗಿ ಬಂದು ಸಭೆಯ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಜು ಹಾಕಿ ಕುಳಿತರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರು ‘. ಲೋಕಮಾನ್ಯರೆ, ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಕಟ ಭಾಷಣ, ತುಸು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾತಾಡಿರಿ. ಉಗ್ರ ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ, ರಿಪೋರ್ಟರರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮತ್ತೆ ಜೇಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಡಿರಿ’ ಎಂದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟರು. “ಒಳ್ಳೆಯದು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ, ಎಂದವರೇ ತಿಲಕರು, ‘. ಆ ರಿಪೋರ್ಟರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ವೇದಿಕೆಯ ಹೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಮೇಜು ಖುರ್ಚಿಹಾಕಿ ಕೂಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಈಗಿನಂತೆ ದೂರಧ್ವನಿಯಂತ್ರ (ಲಾವುಡಸ್ಪೀಕರ) ಇರಲಿಲ್ಲ. “ನೀವು ದೂರ ಒಂದು ತುದಿಗೆ ಕುಳಿತರೆ ನನ್ನ ಭಾಷಣ ಕೇಳಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನೀವುತು ಸರಕಾರಿ ನೌಕರರು ಮಾತಾಡಿದ್ದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ರಿಪೋರ್ಟ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ ?” ಎಂದು ಕೇಳಿ ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದಿಗೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪ್ರಚಂಡ ಜನ ಸಮುದಾಯ ಕೂಡಿತ್ತು, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೂ ತಿಲಕರಮೇಲೆ ಫೋರ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಹೇಗಾಗಿದೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವ ಕೂತೂಹಲವಿತ್ತು. ಸಭೆಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯ್ತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಎದ್ದು ನಿಂತರು. ಪ್ರಚಂಡ ಕರತಾಡನವಾಯಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣದ ಮೊದಲನೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಉಗ್ರವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದನಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರು. “ ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಈ ಪರಕೀಯ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ತಿಗದಮೇಲೆ ಒದ್ದು ಏಳು ಸಮುದ್ರದ ಆಚೆ ಬೀಸಾಡಿಬಿಡುವುದು ” ಇಷ್ಟು ಅಂದವರೇ ಮುಂದಿನ ಅರ್ಧವಾಕ್ಯ ‘. ಎಂತಲ್ಲ ” ಎಂಬುದನ್ನು ತೀರ ಮೆಲ್ಲಗಿನವ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ರಿಪೋರ್ಟರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ನುಡಿದರು. ಮೊದಲನೇ ವಾಕ್ಯ ಕೇಳುತ್ತಲೆ ಸಭಿಕರು ಪ್ರಚಂಡ ಕರತಾಡನೆ ಮಾಡಿದರು. “ ತಿಲಕ ಮಹಾರಾಜ ಕೀ ಜಯ ” ಎಂಬ ಜಯಘೋಷ ಮೊಳಗಿತು. “ ಎಂತಲ್ಲ ” ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಅರ್ಧವಾಕ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ರಿಪೋರ್ಟರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಲಕರು ಪುನಃ ಪುನಃ

ಮೂರು ಸಾರೆ ಅದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರು. ರಿಪೋರ್ಟರರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯ ಬರೆದಿರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಮೂರೂ ಸಾರೆ ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು ! ಈ ಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯ ಬರೆದರೆ ಅವರ ಭಾಷಣ ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಅಷ್ಟೇ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ಖಿಟ್ಟೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ರಿಪೋರ್ಟರರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಯ ಬರೆಯುವದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾಧಾನ. ಈ ರೀತಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವಾಗ ರಿಪೋರ್ಟರರು ನಿರುಪಾಯರಾಗಿ ಮುಂಗೈ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ತಿಲಕರು ರಿಪೋರ್ಟರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದಿಗೇ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಉದ್ದೇಶ ನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯ ಮಿಂಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ಮಹಾ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರ ಪಥೆಯಾಗುವಾಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಧರ್ಮರಾಜನ ಬಾಯಿಯಿಂದ, “ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾ ಹತಃ ” ಎಂದು ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ಮತ್ತು “ ನರೋವಾ ಕುಂಜರೋವಾ ” ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ತಿಲಕರ ಪ್ರಚಂಡ ಕಾಯದೆಯ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಚಾಣಾಕ್ಷತನ ಇದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು.

ಸಂಸ್ಕೃತಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಮರುಗು

ಒಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲ ಅನೇಕಸಾರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ, ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು, “ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಅದನ್ನು ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆ ನಾವು ತಿರುಗಿ ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳುವೆವು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೇನೂ ಬಹಳ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಳಾಗ ಹತ್ತಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಹಾಳಾಗ ಹತ್ತಿದೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಳಾಗ ಹತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಬಗ್ಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರ ಉಂಟಾಗ ಹತ್ತಿದೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ನಷ್ಟವಾಗ ಹತ್ತಿದೆ. ಈ ಪರಕೀಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಹಾನಿಗಿಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಪ್ರಜ್ಞೆ ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವದು, ಪರಕೀಯರ ಅಂಧಾನುಕರಣೆ ನಡೆದಿರುವದು ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿ ಕರವಾಗಿದೆ ! ” ಈ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಂದ, ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಷ್ಟೇ ಕಿಂಬಹುನಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಳಮಳ (ಕಳಕಳ) ಇದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುವದು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರದೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು.

ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ೨೫ ವರುಷಗಳು ಸಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಳಾಗುತ್ತಿದೆ, ಎಂಬುದನ್ನೇಗ ಯಾರು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ?

ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೆ ಸಾತ ಕಲಿಸಿದರು

ಡೆಕ್ಕನ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ತಿಲಕರು ಇಂಟರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಘಟನೆಯ

ನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸ ಬೇಕು. ಅವರು ಗಣಿತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಬಿ. ಎ. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಒಂದು ಗಣಿತ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಆ ಕಾಲೇಜಿನ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಕಡೆಗೆ ಹೋದ. ಆ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ರ್ಯಾಂಗ್ಗರ ಪದವೀಧರರು. ಜಾಗತಿಕ ಗಣಿತ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಆ ಗಣಿತ ವಸ್ತು ಬೋರ್ಡಿನಮೇಲೆ ಬರೆಯಲು ಹೇಳಿ ಬರೆಯಿಸಿದರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೂ ಅದು ಬಿಡಿಸಲು ಬಾರದಂತಾಗಿ ಅವರು ನಾಚಿಕೊಂಡರು. ಎಂಟು ದಿನ ಆ ಗಣಿತ ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೆ ಹಗಲೂ ಇರುಳೂ ಆ ಗಣಿತದ ಧ್ಯಾನವೇ ಧ್ಯಾನ ! ಈ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೋ ಇಂಟರ ವರ್ಗದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತಿಲಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವರು ಆ ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲಿನ ಗಣಿತವನ್ನೋದಿ ತಕ್ಷಣ ಅದನ್ನು ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ಅದರ ಕೆಳಗೇ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟು ಹೋದರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. / ಗಣಿತವು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದವರು ಇಂಟರ ಕ್ಲಾಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತಿಲಕರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಕಾಲೇಜ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರ ಸಭೆಕೂಡಿಸಿ ತಿಲಕರನ್ನು ಮುಂದೆ ಕರೆದು, “ ಭಲೆ ! ಭಲೆ ! ಶವಾಭಾಸ ! ನನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ನೀನಿಗೆ ಅನಂತ ಧನ್ಯವಾದಗಳು” ಎಂದು ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರ ತಗೆದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ಆಗ ತಿಲಕರು, “ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನಲ್ಲ, ನನಗೆ ನೀವು ಗಣಿತ ಕಲಿಸಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಗಣಿತ ಕಲಿಸಿದವರು ಕೇರೋ ನಾನಾ ಭತ್ತೆ ಎಂಬವರು. ಅವರೇ ನನ್ನ ಗುರುಗಳು.” ಎಂದು ಧೀರೋತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು. ಏನದು ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ! ಎಂತಹ ಪಾಂಡಿತ್ಯ !

ತಿಲಕರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮ

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖಂಡರೆಂದು ಅಜೀವ ನಂಬಿಗೆಯಿಟ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಗಂಗಾಧರರಾಯರು ಅಚ್ಚ ಗನ್ನಡವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕೆಚ್ಚು ಗನ್ನಡ ಊರಾದ ಕುಂದರನಾಡಿನ ಮದಲಿ ಗ್ರಾಮದ ವರಾದರೂ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣದ ಯಾವ ಅನುಕೂಲತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದ ಲ್ಲಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕಾಲೇಜ ಶಿಕ್ಷಣವೆಲ್ಲ ಪುಣೆ-ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಇಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅವರ ಮೇಲೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವವಿತ್ತು. ಅವರು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಥಮ ತರಗತಿಯ ಮರಾಠಿ ಭಾಷಣಕಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ವಾದದ ಗಂಧವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದರೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಮಹಾ ಮುತ್ತದ್ದಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಗಂಗಾಧರರಾಯರಿಗೆ, “ ಬೆಳಗಾವಿ ಪ್ರದೇಶ ಕರ್ನಾಟಕವಾಗಿಯಿರುವ

ರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ನೀವು ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹ ಪಡಿಸಿದರು.”

ತಿಲಕರಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರಾಂತಾಭಿಮಾನ, ಭಾಷಾದುರಭಿಮಾನ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಗುರಿಸಾಧನೆಗೆ ಅವರು ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಥವಾ ಭಾಷಾ ದುರಭಿಮಾನಕ್ಕವರು ಎಡೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗುಲ್‌ಹೊಸೂರಲ್ಲಿ ದಿನಾಂಕ ೨೬-೧೧-೧೯೦೭ ರಂದು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಅವರು, “ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ, ಕರ್ನಾಟಕ ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ, ಇವೆರಡೂ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಭಾಷೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಕುಲಗೆಟ್ಟು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಭಾಷೆ ಬಂತು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖಂಡರು ಇದರಿಂದ ಪಾಠಕಲಿಯುವರೆ ?

ಈ ಮಹಾಪುರುಷನ ದಿವ್ಯಜೀವನವು ಹಿಮಾಲಯದಷ್ಟು ಉತ್ತುಂಗ, ಸಾಗರದಷ್ಟು ಆಳವಾದದ್ದು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟು ಬರೆದರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ.

ದೇಶಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ

ಗುಳೇದ ಗುಡ್ಡದ ಅನಂತರಾವ ದಾಬಡೆ ಎಂಬವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಂದೋಲನದ ಅರ್ಥಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಆಯುಷ್ಯದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ (೧೯೩೨) ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದರು. ಅವರ ತ್ಯಾಗ, ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಉತ್ಸಾಹ ಸಾಹಸಗಳು ಅವರ್ಣನೀಯ ವಾಗಿದ್ದವು. ೧೯೦೮ ನೇ ಇಸವಿಯ ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲವಿತ್ತು. ಆಗ ಸಭೆ ಕೇಳಲೂ ಜನಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು ಒಮ್ಮೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗದಗ ರೇಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಗಾಡಿ ಹಿಡಿಯ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅರ್ಥಗಂಟಿ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಸಭೆ ಕೂಡಿಸುವ ವಿಚಾರ ಬಂತು. ಗದಗ ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನ ಎಂದರೆ ಆಗ ಹತ್ತಿಯ ಅರಳಿಯ ನಿಯೋತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಸಾವಿರಾರು ಹತ್ತಿಯ ಅರಳಿಯ ಗಂಟುಗಳು ಗುಡ್ಡಶೆಡ್‌ದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಶಂಖನಾದ ಮಾಡುತ್ತ “ ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿದೆ, ತೀವ್ರ ಬನ್ನಿ. ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿದೆ ತೀವ್ರ ಬನ್ನಿ ” ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಶಂಖವಾದ್ಯ ಮಾಡ ಹತ್ತಿದರು ! ಹಾ ಹಾ ಅನ್ನುವದರೊಳಗಾಗಿ ೪-೬ ನೂರು ಜನ ಕೂಡಿದರು. ಬೆಂಕಿ ಎಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳಿ

ಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು "ದೇಶಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಶರ ಅಳಿಕೆಯಿಂದ ಭಾರತದ ಸರ್ವನಾಶವಾಗಹತ್ತಿದೆ. ಈ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಅರಿಸುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಬೇಕು." ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಭಾಷಣ ಮುಗಿಸಿದರು. ರೇಲುಬುತ್ತು ಮುಂದೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಸಭೆಗೆ ಜನರನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರು ಹುಡುಕಿದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಜನ ಭಲೆ ಭಲೆ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದರು.

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡ್ಡದ ಜಾತ್ರೆ ಬಂದಾಗ ಘೋಡಗೇರಿ ಬಳಿಯ ಕಾರಪಾನೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೇಶಿ ಬಳೆ ತರಿಸಿದರು. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಬಂದು ಹಾವ ಭಾವ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯುವ ಒಬ್ಬ ಜೋಗತಿ ಯನ್ನಾಕರೆದು ಅವಳಿಗೆ ೫ ರೂ. ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ಹೇಳಿದರು. "ಪರದೇಶಿ ಒಟ್ಟಿ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡವರ ಗಂಡಂದಿರು ಮೂರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಕುಣಿಯುವಾಗ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಜೋಗತಿ ೫ ರೂಪಾಯಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅನಂದದಿಂದ ಮೈಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಬಂದುತ್ತೆ ಕುಣಿದು ಶ್ರೀ ದಾಬಡೆಯವರ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವವೇ ತಪ ಸಾವಿರಾರು ಹಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಕೈಯ್ಯೊಳಗಿನ ಪರದೇಶಿ ಬಳೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು (ಒಡೆದುಕೊಂಡು) ಘೋಡಗೇರಿಯ ದೇಶಿ ಬಳೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಘೋಡಗೇರಿ ಅಂಗಡಿಯವರ ಎಲ್ಲ ಬಳೆ ಒಂದೆರಡು ಅಂಶಿನಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದವು.

ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬಾರದು, ಬೀಳಬೇಕು :

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ತಾಂಬೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಥಣಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಹೈಸ್ಕೂಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಒಂದು ಸಭೆ ಕೂಡಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬೇಕೋ ಬೀಳಬಾರದೋ ಎಂಬುದು ಚರ್ಚೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರು ಬೀಳಬೇಕೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಷದವರು ಬೀಳಬಾರದೆಂದೂ ಆವೇಶದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ತಾಂಬೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ವಾನ ದಿಂದ ಉಪಸ್ಥಾನಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು :-

"ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಮಿಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬೀಳಬಾರದು. ಅವರು ಎಂದೂ ಬೀಳದೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎದ್ದು ನಿಂತು ರಾಜಕಾರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದೂ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳಬಾರದು." ಮೊದಲನೆಯ ಪಾಕ್ಷ ಕೇಳಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರು ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿದರು. ಎರಡನೇ ಪಾಕ್ಷ ಕೇಳಿ ಎರಡನೇ ಪಕ್ಷದವರು ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ನಗುತ್ತ ವನೆಗೆ ನಡೆದರು.

ನೈದ್ಯರ ದೇಶಭಕ್ತಿ !

ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಸೋಮಣಿ ಅವರಮನೆಗೆ ನಾಗಪುರಕಡೆಯ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯರು ಬಂದಿದ್ದರು. ೪-೬ ದಿನ ಅವರ ವಾಸ್ತವ್ಯವಿತ್ತು. ಹೊಟ್ಟೆ ಕಡೆತದ ಬೇನೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವರದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಅನೇಕರು ಬಂದು ಔಷಧಿ ಪಡಕೊಂಡರು. ಕಲೆಕ್ಟರ ಆಫೀಸಿನ ಚಿಟಣೀಸರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಈ ಕಾಯಲೆಯಿತ್ತು ಅವರು ಮುಂಜಾನೆ ಶ್ರೀ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ತನಗೂ ಔಷಧಿ ಕೊಡಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿದರು. ಓಹೋ ಅದಕೇನು ಬರಿ ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಅಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ವೈದ್ಯರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ “ಇವರು ಕಲೆಕ್ಟರರ ಚಿಟಣೀಸರು ಹೊಟ್ಟೆ ಕಡತ ದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಔಷಧಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು” ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ತತ್ಕ್ಷಣ ಆ ವೈದ್ಯರು “ ಬ್ರಿಟಿಶ ಸರಕಾರದ ನವಕರಿ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಔಷಧಿ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ; ಸತ್ತರೆ ಯಾವ ಘಾತವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ; ಅವನಿಗೆ ಔಷಧಿ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಪಾಪ ಚಿಟಣೀಸರ ಮುಖ ಇಳಿದು ಹೋಯಿತು. ಶ್ರೀ ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬರು ಬಹಳಷ್ಟು ಹೇಳಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಔಷಧಿ ಕೊಟ್ಟರು.

ತರುಣರ ದಿನ್ಯ !

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಪುಣೆಯ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ದೇಶ ಕ್ಕಾಗಿ ತ್ಯಾಗಪಾಡಲು ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಿರುಗಿ ಕೇಸರಿ ಅಫೀಸಿಗೆ ಬಂದರು. ಆಗ ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಾವು ಯಾವುದೇ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದರು “ ಇದನ್ನು ನಂಬುವದು ಹೇಗೆ ” ಎಂದು ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿದರು. ಆಗ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ದೀಪದ ಕಾದುಕೊಂಡವಾಗಿದ್ದ ಗ್ಲಾಸನ್ನು ಎರಡೂ ಅಂಗೈಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೈ ಸುಟ್ಟು ರಕ್ತ ಸೋರಿದರೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಶಾಬಾಸ್ ಎಂದು ಬೆನ್ನು ಚೆಪ್ಪರಿಸಿದರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ತಾನು ನಾಳೆ ಬಂದು ಹೇಳುವೆನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ. ಮರುದಿನ ಬಂದಾ ಬೊಗಸೆ ತುಂಬ ಆಕಳಕೆಚ್ಚ ಲದೊಳಗಿರುವ ಉಣ್ಣೆ ಹುಳಗಳನ್ನು ತಂದು ಅವನ್ನು ಪುತಾಣಿ ತಿಂದಂತೆ ತಿಂದುತೋರಿಸಿದನಂತೆ !

ಈ ರೀತಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತರುಣರು ಸ್ವೂರ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳಿವೆ. ವಿಕಾರಭಯದಿಂದ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

